

Bijzonder veel zeevogels voor de Zuid-Hollandse kust

Jelle van Dijk

De winter vormt doorgaans niet de meest interessante tijd om over zee te kijken. Na half november is er meestal niet veel meer te beleven. De grauwe Hollandse winters zorgen soms voor een opleving als er flinke aantallen duikers passeren of als een winterstorm honderden Drieteenmeeuwen en Noordse Stormvogels dichtbij de kust brengt. Het wordt eigenlijk pas spannend als het echt winter wordt met sneeuw en ijs. Duizenden eenden en steltlopers trekken dan vanuit de Waddenzee en het IJsselmeer langs onze kust naar het zuiden.

Hoewel de winter van 2004-2005 alleen begin maart voor sneeuw en koud weer zorgde, was de afgelopen winter toch uitzonderlijk wat zeevogels betreft. Nog niet eerder in de afgelopen dertig jaar werden in de winter zoveel Zeekoeten en Roodkeelduikers langs de Zuid-Hollandse kust gezien. Die ervaring hebben tenminste de trektellers in Scheveningen en Noordwijk. Bij deze plaatsen wordt vanaf 1973 min of meer regelmatig de trek van vogels langs de kust op uurtotaalkaarten vastgelegd. Een uurtotaalkaart is een met alle zeevogelnamen voorgedrukte systeemkaart, waarop per uur alle aantallen van de waargenomen zeevogels genoteerd kunnen worden. Hoe afwijkend de winter van 2004-2005 wel is, blijkt duidelijk uit de maanduurrecords (het hoogste aantal dat in die maand ooit in één uur werd geteld) die sinds 1973 in Noordwijk worden bijgehouden.

duiker spec. (>95% Roodkeelduiker)

december 2004	1207	(was 275)
januari 2005	1180	(was 883)
februari 2005	1133	(was 62)
maart 2005	429	(was 18)

alk/zeekoet (>95% Zeekoet)

december 2004	356	(was 45)
januari 2005	2970	(was 176)
februari 2005	810	(was 110)
maart 2005	542	(was 2)

Omdat Zeekoet en Alk op enige afstand niet of nauwelijks van elkaar zijn te onderscheiden, gebruiken zeetrekters de naam 'alk/zeekoet'. Uit jarenlange ervaring is gebleken dat slechts een klein deel uit Alken bestaat. Hetzelfde probleem doet zich voor bij het onderscheiden van Roodkeelduiker en Parelduiker. In alle gevallen dat

de soort niet kan worden vastgesteld, maar het duidelijk wel om een duiker gaat, noteert de teller het waargenomen aantal bij 'duiker'. Bij deze groep gaat het voornamelijk om Roodkeelduikers.

Bij bovenstaande getallen moet worden opgemerkt dat in Noordwijk in het verleden vrijwel uitsluitend in de weekenden werd waargenomen, terwijl schrijver dezes deze winter voor het eerst in de gelegenheid was vrijwel dagelijks een telling van een of twee uren uit te voeren. Het kan dus zijn dat in het verleden bepaalde verschijnselen domweg zijn gemist door niet aanwezig te zijn op het goede moment. In Scheveningen waar vanaf het begin van de jaren negentig een revival van het zeetrekken inzette - wat leidde tot vele duizenden waarnemingsuren per jaar - heeft men in de afgelopen winter echter ook alle plaatselijke zeetrekrecords verbeterd.

Zeekoet

Het meest opmerkelijk waren de grote aantallen Zeekoeten. Tot in de jaren negentig kenden we een Zeekoet vooral als een zielig hoopje veren met wat stookolie er op. In de afgelopen winter waren echter regelmatig groepen van tientallen, schone, kwieke Zeekoeten te zien. Uit de tellingen die op www.trektellen.nl zijn te vinden, komt het beeld naar voren van een enorme groep van vele duizenden Zeekoeten die dicht onder de kust foerageerde, in het nachtelijk duister met de stroming in noordelijke richting afdreef en in het eerste daglicht enkele kilometers zuidwaarts vloog om weer boven de goede voedselgronden te komen. De kern van dit voedselgebied lag vanaf begin januari voor of iets ten zuiden van Scheveningen en strekte zich gedurende de periode 8-20 januari uit tot voorbij Noordwijk. Slechts op één dag werd vastgesteld dat dit gebied tot voorbij de Langevelderslag reikte. Alleen op 16 januari werden daar flinke aantallen Zeekoeten gezien: 2228 alk/zeekoet Z in ruim 2 uur.

Het eerste signaal dat er iets bijzonders gebeurde, kwam op 7 december uit Scheveningen toen daar voor het eerst ruim duizend alk/zeekoeten werden gemeld. Pas op 1 januari werden weer meer dan duizend exemplaren gemeld (2543 ex.). Alleen al in het eerste uur passeerden daar toen 2000 exemplaren! Van 9 t/m 20 januari was dit bij Scheveningen dagelijkse kost. Het hoogtepunt viel

op laatstgenoemde datum toen er in 5,5 uren 13601 alk/zeekoeten naar zuid werden geteld, een voor Nederland ongekend aantal.

Bij Katwijk en Noordwijk was men gedurende een aantal dagen ook getuige van deze spectaculaire ochtendtrek. Nog in het halfduister was een stroom alk/zeekoeten te zien, waarvan sommige groepen meer dan honderd vogels telden. In Katwijk was 8 januari een topdag met 4473 ex. in zeven teluren. Ook 18 januari mocht er zijn met 4183 ex. naar zuid in slechts twee uren. Op de Noordwijkse telpost aan de Astridboulevard was 17 januari de beste dag met 3855 alk/zeekoeten in drie uren.

Het dagelijks waarneembare trekpatroon (in de eerste daglichturen sterke trek in ZW-richting) werd niet beïnvloed door de windrichting en de windkracht. Het was dan ook verrassend toen op 21 februari bij ONO-3 opeens bijna 800 Zeekoeten noordwaarts vlogen. Of dit het begin van de wegtrek betekende, was niet duidelijk want de volgende dag vlogen bij dezelfde windrichting weer alle vogels (133 ex.) zuidwaarts. Ook bij de late piek van midden maart vlogen alle alk/zeekoeten in zuidwestelijke richting.

In de jaren zeventig werd in ons land slechts sporadisch een uur met meer dan honderd alk/zeekoeten genoteerd. Een kentering trad op toen in 1984 en 1985 bij de Hondsbossche voor het eerst enkele duizenden vogels op een dag werden geteld. Dergelijke uitschieters traden hierna wat vaker op, vrijwel uitsluitend langs de Hondsbossche Zeewering. Langs de Zuid-Hollandse kust namen de aantallen pas in de jaren negentig toe. Hierbij ging het doorgaans om enkele honderden vogels op de betere dagen. Volgens Kees Camphuysen (NIOZ-Texel) verblijven in de winter hoogstens 30.000 Zeekoeten in de Nederlandse kustwateren. Voor het gehele Nederlandse deel van het continentale plat wordt door hem het maximum op 240.000 Zeekoeten geschat. Wat een deel van deze vogels (of vogels van elders) bewogen heeft in deze winter vlak onder de Zuid-Hollandse kust te gaan foerageren, blijft vooralsnog onduidelijk.

Roodkeelduiker

Het gebied waar veel duikers werden gezien strekte zich vanaf eind november uit van het zeegebied ten zuiden van Scheveningen tot aan de Langevelderslag. Het gedrag van de duikers kwam in grote lijnen overeen met dat van de Zeekoeten. Wel was de trek op veel dagen minder sterk geconcentreerd in het eerste daglichtuur.

In december werden de meeste duikers bij Noordwijk gezien. Op zes dagen van deze maand

werden hier meer dan 500 exemplaren in het eerste ochtenduur gezien. In Katwijk bleek 26 december een goede dag te zijn met 778 ex. naar zuid.

In januari werden de hoogste aantallen bij Scheveningen opgemerkt. In de periode 1-12 januari werd zevenmaal de grens van duizend vogels gepasseerd. Topdagen waren hier 1 januari met 3016 ex. naar zuid in 6,5 uur en 9 januari met 2282 ex. naar zuid in 8 uur.

In Katwijk viel de beste dag op 9 januari toen 1409 Roodkeelduikers in anderhalf uur passeerden. Verder waren hier 2, 10 en 18 januari dagen met veel duikers (800-950 ex.). Ook in Noordwijk waren de eerste twee decaden van 2005 rijk aan duikers met 1496 ex. op 9 januari als hoogtepunt. Hierna waren de aantallen bij Noordwijk regelmatig hoger dan bij Scheveningen en dat patroon zette zich in februari voort. Een onverwachte piek vormde 22 februari met 1305 ex. in anderhalf uur.

In tegenstelling tot Zeekoeten zijn Roodkeelduikers sterk aan de kustwateren gebonden. Camphuysen schat het aantal in de wintermaanden op zo'n 10.000, waarvan 90% in de Voordelta en de kustzone van de Waddeneilanden verblijft. Ook Roodkeelduikers zijn in de jaren tachtig duidelijk in aantal toegenomen, met in de jaren negentig een lichte terugval. Dat laatste geldt zeker niet voor de tellingen bij Noordwijk waar aan het einde van de jaren negentig juist meer duikers werden geteld. Om hoeveel duikers het voor de kust van Zuid-Holland in deze winter ging, is moeilijk te zeggen. Dat het aantal van 10.000 dicht benaderd of zelfs overtroffen wordt, lijkt haast wel zeker.

De aanwezigheid van ongekende aantallen Zeekoeten en Roodkeelduikers in de Zuid-Hollandse kustwateren heeft ongetwijfeld met de beschikbaarheid van voedsel te maken. Blijkbaar vormde ons kustwater deze winter een uitstekend foerageergebied. Dat blijkt niet alleen uit de vele waarnemingen van foeragerende Zeekoeten en Roodkeelduikers, maar ook uit de grote aantallen Futen en Drieteenmeeuwen. Grote aantallen Futen worden in zee vrijwel alleen bij strenge vorst waargenomen. Door de ijsvorming in het IJsselmeer, een belangrijk overwinteringsgebied, worden de vogels dan gedwongen naar het zoute water uit te wijken. In de afgelopen zachte winter waren er echter constant veel Futen voor de kust aanwezig. Hoewel de aantallen sterk terugliepen bleef de Fuut relatief talrijk tot in mei!

Met de Drieteenmeeuw was iets vergelijkbaars aan de hand. Grote aantallen in het winterhalfjaar zijn in veel gevallen aan stormperiodes gekoppeld. In

de winter van 2004-2005 waren constant grote groepen in het kustwater aanwezig, ongeacht de weersomstandigheden.

Een bijzonderheid in de afgelopen winter was bovendien de aanwezigheid van Bruinvissen. Er waren meer teluren met dan zonder waarnemingen van Bruinvissen. Daarbij werden regelmatig meer dan vijf exemplaren in een uur geteld. Het kan haast niet anders of er moet in de afgelopen winter bijzonder veel vis in het Zuid-Hollandse kustwater gezeten hebben.

Natuurlijk kan men zich afvragen of de vogelrijkdom voor onze kust verband houdt met ernstige voedselschaarste elders in de Noordzee. Bekend is dat de broedresultaten van Zeekoeten in veel Schotse vogelkolonies al jaren slecht zijn vanwege het ontbreken van de favoriete vissoort. Schotland is echter een eind weg. Verandering in het voedselaanbod in het noordelijke deel van het Nederlandse Continentale Plat kunnen voor de

Zeekoet ook al voor flinke verschuivingen zorgen. Wellicht dat dit onderwerp de komende jaren wat meer aandacht krijgt van de NIOZ-onderzoekers.

Geraadpleegde literatuur

Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem / Utrecht.

Camphuysen C.J. & van Dijk J. 1983. *Zee- en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-79*. Limosa 56: 83-230.

Platteeuw M., van der Ham N.F. & den Ouden J.E. 1994. *Zeetrektingen in Nederland in de jaren tachtig*. Sula 8: 1-206.

